

Att skapa och bevara historia

Om historieskapande och källor från Läns museet Gävleborg

Hur skapas historia?

Är det vi lärt oss sant? Hur kan vi veta det?

I Länsmuseum Gävleborgs magasin finns många tusentals föremål. Saker som tillhört och använts av människor i olika tider.

Varje föremål har en historia. Men hur får vi fram den historien? **Vem** berättar den? Och hur vet vi att historien vi berättar är sann? Finns det bara **en** sann historia? Om det och lite till handlar det här materialet, som utgår från museets samlingar. Här får du veta mer om vad som finns i Länsmuseum Gävleborgs samlingar och magasin och hur historia skapas. I häftet finns övningar att göra i klassrummet.

På museer berättas vår historia. Eller delar av den.

Idag pratas det en del om *faktaresistens* – dvs att människor bara ser det de *vill* se och inte är mottaglig för andra åsikter än sin egen. Den delen av en historia som personen själv tycker är viktig. Resten lyssnar hen kanske inte på, även om det finns bevis och säkra fakta.

Museer visar och berättar om både föremål och händelser. Berättelser om personer som levde förr och hur deras liv och arbete såg ut. Men det som visas är bara små, små bitar ur historien – det som har valts ut av de människor som samlat och av dem jobbat på museer under olika tider. Vad är det vi **inte** vet? Vilka historier är det som berättas och vilka glöms bort?

Makt, status och pengar

Säkert vet du en hel del om kungar och andra mäktiga personer. Du kanske vet vilka som har uppfunnit olika saker. Du känner till olika krig. Du har kanske också lärt dig hur bönderna hade det på 1800-talet, till exempel?

Ofta vet vi mycket om människor som har gjort avtryck i historien, till exempel kungar, politiker eller andra som har haft makt, pengar och hög status. Deras historier har bevarats. Vi kan läsa om dem i böcker och se deras porträtt på museum. Men vi vet inte lika mycket om "vanliga" människors liv. Vet du till exempel hur det var det att ha ett handikapp förr? Hur var det att vara barn? Kunde rika och fattiga barn vara vänner? Hur såg en rullstol ut? Fanns det blindkäppar? Du kan säkert komma på tusen frågor till.

Vem väljer?

Museernas anställda – som är utbildade inom historia, arkeologi, konst med mera – har valt ut delar av historien, utifrån det material man haft tillgång till. Alltså det som har samlats in och bevarats. Och vad är det för något? Jo, sådant som människor har tyckt varit värt att bevara för framtiden. Alltså vilkas historier de tyckte skulle berättas!

Museer är förstås noggranna och källkritiska när de väljer ut vad de vill visa och berätta om. Men det går inte att berätta om allt, så vissa historier kommer aldrig fram.

Det beror på att det kanske inte finns något kvar från en viss tidsperiod eller vissa människor. Det sparades inte lika mycket från fattiga, sjuka och vanliga människor, som från de rika och kungliga. Att berätta om historien är därför inte så lätt, eftersom det finns *flera* historier samtidigt. Det finns flera sanningar.

Fundera på:

Om det finns tre versioner, tre berättelser från samma tid, men bara **en** av berättelserna stämmer med det **du** tycker är sant - vilken väljer du att tro på? Alla människor tycker, tror och tänker olika. Det du väljer att tro på är kanske bara *en* sida av saken.

Vad visas på Länsmuseumet Gävleborg?

På länsmuseumet finns utställningar om länets och Sveriges historia men även konst och hantverk. Museet kom till tack vare Antonie Rettig, som levde mellan 1846–1933 och tillhörde en av Gävles rikaste familjer. Hon donerade pengar till Gävle stad för att bygga ett museum "för konst, möbler och konstindustri". Det var vad hon skrev i sitt testamente. Hon skänkte både pengar, möbler och föremål från sitt hem. saker som nu ägs av Länsmuseumet Gävleborg. Det, tillsammans med flera äldre museisamlingar som skänktes till museet inför öppnandet 1940, är grunden för det museum vi har idag.

Allt får inte plats att visas i museet, det mesta finns bevarat i stora magasin - men mycket av det kan du se på www.digitaltmuseum.se. Där kan du söka på föremål från både Länsmuseumet Gävleborg och andra museer.

Vad är Digitalt museum?

Digitalt Museum (www.digitaltmuseum.se) är en plattform fylld av fotografier och bilder av föremål från många olika museer. Om du vill veta hur ett visst verktyg såg ut eller om du letar efter gamla fotografier från länet till exempel - då kan du använda digitalt museum.

Det här är museernas sätt att göra sina samlingar tillgängliga för allmänheten och kunna visa det som inte får plats i själva museibygnaden.

Här följer några olika övningar som ni kan göra i skolan. Ni övar både på att söka i digitaltmuseum.se, tänka källkritiskt och att jämföra med andra sidor och sätt att leta information. Lycka till!

Övning 1

Att använda Digitaltmuseum.se

Här är en övning för att visa hur det går till att söka på digitalt museum. Det kan ibland vara svårt att veta vilka sökord som är bäst till exempel. Här får du prova på!

När du är färdig med övningen och förstår hur du kan söka på olika sätt, blir det lättare att söka och hitta andra saker du är intresserad av.

Gå in på <https://digitaltmuseum.se/s-xlm>

Om du bara söker på digitaltmuseum.se kan du få upp saker från flera olika museer.

Testa följande:

- Skriv **Kläder** i sökrutan. Då får du upp en massa bilder av olika klädesplagg. (Om du lägger till symbolen * så får du upp allt som börjar med kläd – till exempel kläder, klädesplagg klädborste osv. Du får därmed fler sökträffar)
Under bilderna finns flera små rutor där det står: *föremål, fotografier, bildkonst* osv. Här kan du välja om du bara vill se fotografier **eller** bara föremål.
- **Klicka på en av bilderna.** Då får du upp en kort beskrivning av klädesplagget. Om du scrollar ned lite finns en rad där det står: **Ämnesord**. Klicka på ett av ämnesorden.

Fick du nu upp fler bilder av klädesplagg eller fick du upp något annat?
(Om du söker på till exempel **Textil** kommer även annat som är tillverkat av textil upp på skärmen. Inte bara kläder.)

- Testa nu att söka på **Skor**. Vilka typer av skor fick du fram? Fick du **bara** upp skor när du sökte? Vad händer om du bara skriver **Sko**, utan **r**? Blev det någon skillnad i resultatlistan? Kom ihåg att du alltid kan lägga till * för att få fler träffar.
- Sök på **Soffa**. Då kommer bilder av soffor upp. Klicka i den lilla rutan *Fotografier* som finns under bilderna.
Då ser du fotografier av soffor och av människor som sitter i soffor. Om du klickar på de olika fotografierna får du veta mer om vad de föreställer och vilka personerna i bilderna är.

Testa gärna att skriva in något annat, tex sport, bilar, leksaker, verktyg, konst osv och se vad du får fram. På det här sättet kan du prova dig fram och hitta massor av intressanta saker.

Nu vet du hur det går till att söka efter föremål på digitalt museum.

Du kanske upptäcker att det inte alltid finns så mycket information om föremålet?

Det kan till exempel bero på att det inte funnits någon information. Eller att det hamnade i museets samling för väldigt länge sedan och att de museianställda då inte skrev ned någon information. Kanske hade de inte så mycket fakta eller någon kunskap om just det föremålet eller fotografiet.

Därför handlar en del av arbetet på museer om att forska i sina egna samlingar, både för att ta reda på mer och för att rätta till eventuella fel.

Tiderna förändras och ord som användes förr kanske inte används idag, vissa ord eller benämningar kan anses kränkande och vi uttrycker oss på andra sätt idag än för tex hundrafemtio år sedan.

Om du vill veta mer om ett föremål och hur det användes kan du behöva söka i andra källor, som tidningar, böcker, källor på internet, foton, dagböcker.

Övning 2

Att söka information i ett foto

Titta på det här fotografiet

Vad föreställer bilden? När tror du den är tagen?

- Hitta på en egen berättelse om människorna i fotot!
Vad gör de? Hur mår de? Har de roligt? Är det varmt eller kallt i lokalen där de är?

- Sök sedan på www.digitaltmuseum.se skriv: XLM.CL006127-4. Då får du upp just denna bild.

-Vilken information kan du hitta om den?

-Är det en bra källa att använda om du vill berätta hur det var att leva i den tid bilden togs? Varför/varför inte?

-Hur kan du få veta mer? Var kan du söka information?

- Välj nu **ett annat fotografi** (vilket du vill) av människor från digitaltmuseum.se

-Vad föreställer bilden?

-Från vilken tid är det?

-Vilka är personerna?

-Var är bilden tagen

Fick du svar på frågorna? Vad får du **inte** veta?

Fundera på:

Om bilden föreställer barn – får du veta om de var rika eller fattiga tex?

Var kläderna de har på sig bekväma? Vilka material var de gjorda av?

Hur var det att vara barn i den tid när bilden togs?

Om bilden visar arbetsplats - får du veta hur det var att arbeta där? Var det bullrigt eller farligt? Trivdes de som arbetade där? Hade de långa arbetsdagar?

Övning 3

Att söka information på nätet

- Sök på nätet efter **Antonie Rettig**.

-Hur många träffar får du?

-Vilka källor verkar mest trovärdiga? Varför?

-Ger alla källor **samma** information? Om inte–vad är skillnaden?

Fundera på:

-**Vem** har gjort sidan?

(En myndighet, en privatperson eller ett företag?)

-**Varför** är sidan gjord?

(För att informera, delge fakta eller kanske sälja något?)

-Hur ser webbsidan ut?

(Finns det en avsändare, datum, hänvisar den till andra källor? Får du till exempel veta *olika* saker av olika källor? Vad tror du det beror på? Vad tror du är syftet med respektive källa?)

Övning 4

Här nedan finns en lista med föremål. De börjar med XLM följt av siffror. (Allt med XLM är föremål från Läns museet Gävleborgs samling) Välj något från listan nedan och skriv in det i sökrutan på www.digitaltmuseum.se.

A. Beskriv vad du får veta om föremålet!

-Vem har ägt föremålet?

-Från vilken tid är det?

-Hur användes det?

-Var det ett vanligt föremål?

-Hur hamnade det i museets samling?

B. Hitta på en egen historia om föremålet! Jämför gärna berättelserna med varandra och se hur historierna skiljer sig åt.

Xlm.35901
Xlm.35898
Xlm.27390
Xlm.16179
Xlm.R01158
Xlm.01738
Xlm.14080r
Xlm.01125
Xlm.20053
Xlm.05379
Xlm.25208
Xlm.05412
Xlm-01180
Xlm.16547
Xlm.08762a
Xlm.13183
Xlm.42286
Xlm.24668
Xlm.12605

Kom ihåg

Historiska händelser och föremål har tolkats och berättats på olika sätt - av arkeologer och museianställda i olika tidsperioder. Människor tolkar världen utifrån sin tid och sina kunskaper och erfarenheter.

Därför behöver historien ibland ändras, om nya kunskaper eller uppgifter kommer fram. Detsamma gäller era berättelser – historien förändras beroende på **vem** som skriver den!

Övning 5

Framtidens museiföremål

Vad tror **du** kommer att hamna på museum i framtiden?

Välj ut något du äger (tex mobiltelefon, dator, något verktyg eller sportpryl)

Hur tror du att människor om hundra år kommer att beskriva det?

Till sist ett tips till lärare

Boka gärna en visning i museet på temat källkritik!

Allt för skolan hittar du på <https://lansmuseetgavleborg.se/for-skolor/>

Om du besöker Läns museet Gävleborgs utställning **Spår av liv** hittar du fler exempel på hur historien skapas och omskapas beroende på vad människor trott i olika tider. Ett tydligt exempel på hur samma sak har tolkats olika i olika tider är fynden från Hedningahällan, som du kan se i utställningen. Där finns luckor att öppna och varje lucka beskriver hur arkeologer och museianställda resonerat i olika tider.

På museets hemsida finns också annat material om källkritik och historiebruk för den som vill fördjupa sig. Titta till exempel på skolmaterialet om **Ohtsedidh** om samer i länet eller **Tre konflikter i Gävleborg**. Lycka till!